

- університету ім. В. Гнатюка. Серія: Літературознавство / За ред. проф. М. Ткачука. – Тернопіль: ТНПУ, 2015. – Вип. 42. – С. 24–31.
2. Власенко-Бойцун А. Хроніки, романи і мемуари Уласа Самчука / А. Власенко-Бойцун // Власенко-Бойцун А. Есеї і рецензії. – Coral Springs-Miami, 1983. – С. 26-43.
 3. Державин В. Три роки літературного життя на еміграції (1945-1947) / В. Державин // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: У 3-х кн. – К.: Рось, 1994. – Кн. 3. – С. 575-596.
 4. Павличко С. Психопатичний дискурс: Микола Хвильовий / С. Павличко // Павличко С. Теорія літератури. – Вид. 2-е. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2009. – С. 266 – 276.
 5. Рудницький Л. Література з місією. Спроба огляду української еміграційної прози / Л. Рудницький // Слово і час. – 1992. – №2. – С. 41-45.
 6. Самчук У. Ост / У. Самчук. – Т. 2. – Темнота. – Тернопіль: «Джура». – 2005. – 460 с.
 7. Тарнавський О. Традиція Кожом'яки / О. Тарнавський // Слово. Збірник укр. письменників у екзилі. – Нью-Йорк, 1962. – Зб. 1. – С. 332-341.
 8. Хвильовий М. Новели, оповідання, «Повість про санаторійну зону». «Вальдшнепи». Роман. Поетичні твори. Памфлети / М. Хвильовий. – К.: Наукова думка, 1995. – 600 с.

Вербовецька Х.

Науковий керівник – доц. Бабій І. М.

ПОРІВНЯННЯ ЯК ОБРАЗНИЙ ЗАСІБ У ХУДОЖНІЙ МОВІ

Мова художньої літератури — це не тільки мова вербальних понять, а мова образів, матеріальність яких виявляється у мовній будові твору. Кожна мова багата на висловлення, в основі яких лежить саме порівняння, передовсім образне або метафоричне. В останні десятиліття активізувалася увага науковців до порівняння, а відомими дослідниками цього тропу є О. Веселовський, І.Кучеренко, Н.Сологуб, М.Заборна, І. Бабій та ін.

Мета нашої розвідки – з'ясувати та описати лінгвістичну сутність порівнянь, розглянути їх функціональне призначення у мові художньої літератури.

Порівняння є одним із найпоширеніших тропів. За літературознавчим словником за ред. Гром'яка Р. Т., Коваліва Ю. І. та ін.: «Порівняння – троп, який полягає у поясненні предмета через інший, подібний до нього, за допомогою компаративної зв'язки, тобто єднальних сполучників: як, мов, немов, наче, буцім, ніби та ін. або предиката – подібний, схожий, нагадує, здається та ін.». Як стилістична категорія порівняння починає вивчатися з часів формування риторики і традиційної поезики. Перший крок до розкриття сутності порівняння як категорії риторики, в широкому плані – стилістики, зробили давньогрецькі філософи та римські оратори, заклавши підґрунтя художнього образу та тропів. У художній мові порівняння використовуються насамперед для розкриття ознак одного предмета через зіставлення його з іншим [2]. При зіставленні двох предметів – описуваного (суб'єкта) з іншим предметом, відомим своїми яскраво вираженими ознаками (об'єктом), ознаки відомого переносяться на пізнаваний, які таким чином стають характерними для останнього. Так порівняння в художньому творі мають пізнавальне значення.

Порівняння є одним із класичних тропів, що систематизували та розглядали ще з античних часів, а тому дослідники стилістики шукають інших секретів художнього мовлення. Порівняння – не просто троп, а врешті-решт основа людського мислення з його асоціативністю і напрямком від знаного до незнаного. У термінах компаративної структури це шлях від об'єкта до суб'єкта. Цей шлях порівняння пізнавального, гносеологічного, яким шло і йде людство, пізнаючи світ, повторює й порівняння художнє. Однак останнє слугує не так пізнанню суб'єкта, як глибшому й емоційнішому розкриттю його сутності [6].

І. К. Кучеренко виділяє дві групи порівнянь за характером мовних засобів вираження:

а) **безсполучникові**, які не мають у своєму складі службових слів, що оформляють їх як порівняння, і виражені формою орудного відмінка іменника (орудний порівняльний); прислівниковою структурою; порівняння у сполученні з дієслівною зв'язкою, вираженою допоміжним дієсловом „*бути*» або іншим дієсловом у ролі зв'язки;

б) **сполучникові**, або порівняння зі сполучниковим зв'язком, у складі яких є сполучники. Найуживанішими з-поміж них є такі: як, ніби, наче, неначе, мов, немов, мовби, мовбито.

Серед об'єктів порівнянь виділяють такі групи лексики:

тварини (родові й видові назви);

– реалії побуту й звичаєвої культури (одяг, страви, посуд тощо);

– явища природи (у тому числі природного ландшафту);

– рослини (родові й видові назви);

– люди (назви за віковими, соціальними, національними, професійними та іншими ознаками);

– абстрактні поняття (назви на позначення розумових і психічних властивостей, філософських

понять буття, простору, часу тощо);

- птахи (родові й видові назви);
- військові реалії (назви зброї, батальні поняття та інші);
- назви пов'язані з релігійним і міфологічним світосприйняттям [5].

Характерною особливістю художнього відтворення мовлення є образність. Вона є невід'ємною ознакою стилістичного оформлення мови твору, особливо художнього стилю. Образність виявляється у передачі загального поняття через словесний образ, що є емоційним сприйняттям дійсності.

Порівняння є синтаксичним засобом і складається з частин, які можуть бути розташовані одна поруч з іншою, мати дистантне оформлення, тобто розділятися іншими синтаксичними одиницями. Воно має тричленну будову:

- 1) те, що порівнюється, або «предмет» порівняння;
- 2) те, з чим порівнюється, «образ»;
- 3) те, на основі чого порівнюється одне з іншим, ознака, за якою відбувається зіставлення.

Порівняльні відносини, що встановлюються між реаліями позамовної дійсності, відображені у компаративних моделях. Суб'єкт порівняння і об'єкт порівняння розподіляються по самих різних лексико-тематичними групами іменників: 1) назви осіб, 2) назви представників фауни; 3) назви реалій світу флори; 4) назва предметів і речовин а) природного і б) штучного походження 5) назви явищ природних стихій.

У межах речення порівняння різних структурних типів за своїм функціональним навантаженням виступають у ролі таких його членів:

1. **Порівняння-підмети** як ірреальні порівняння, що виражаються за допомогою модально-порівняльних часток мов, немов, наче, неначе, ніби і под., наприклад: *Серед поля стояв, мов стовп.*

2. **Порівняння-присудки** різних структурних типів, серед яких безсполучниковими порівняннями вважаємо складені іменні присудки (дієслово-зв'язка «здаватися», «вважатися», «уявлятися» + іменник у формі орудного відмінка),

3. **Порівняння як головні члени односкладних речень**, наприклад: *Олеся ніби голкою кольнуло – обернувся*. В даних реченнях слід говорити про т. зв. приховане порівняння, виражене порівняльним головним членом односкладного речення, яке утворилося внаслідок редукції з підрядних порівняльних двоскладних речень, в яких утратився корелятивний зв'язок

4. **Порівняння-обставини міри й ступеня** з такими сполучниками: як, ніж, мов, немов, наче, неначе, ніби.

5. **Порівняння-обставини причини й мети**, які виділяються як один функціональний різновид порівняльних конструкцій, оскільки, за нашими спостереженнями, розмежувати порівняння-обставини причини й порівняння-обставини мети в більшості випадків буває дуже важко.

6. **Порівняння-означення**, які можуть виражатися як безсполучниковим способом, так і сполучниковим порівняльним зворотом. Безсполучникові порівняння, виражені прислівниковою формою з **по-**, виступають у багатьох випадках як уточнюючі порівняння з відтінком міри й ступеня, хоч і не виділяються комами.

7. **Порівняння-додатки**, виражені родовим безприменниковим відмінком іменників, іменниками (займенниками) у родовому відмінку з прийменниками від (до) та іменниками у знахідному відмінку з прийменниками за і над, керованими формами вищого і найвищого ступенів порівняння.

8. **Порівняння-фразеологізми**, які вживаються з одним якимсь значенням, закріпленим у суспільній практиці, виражають одне поняття. Дії людини уподібнюються діям тварин, назви тварин виступають символами рис людського характеру [1].

Порівняння буває декількох видів:

а) простим – в ньому один предмет чи явище зіставляється з однією чи більше однорідними ознаками: *парубок, мов явір*;

б) поширеним, коли предмет чи явище зіставляються з кількома ознаками одночасно: *У слів є відмінна природа: одні є скучні і сіряві, як придорожні тили; другі, як свіжий пісок...*

в) приєднальним, в якому образ подається вже після предмету;

Суть приєднального порівняння, за визначенням Б. Томашевського, полягає в тому, що «...спочатку подається предмет, а потім, коли вичерпана тема, яка стосується предмета, після сполучникового слова «так» подається образ»; Приєднальна форма порівняння вживана майже виключно в індивідуально-авторській поезії: *Як човен веселий, відчаливши в море, По синім кристалі за вітром летить І веслами воду і пінить, і оре, Лебежою шиєю в хвилях шумить, – Так дикий аран, поводи відпустивши Коню вороному, в пустиню біжить (Л. Боровиковський)[2].*

г) заперечувальним – в цьому порівнянні є протиставлення двох об'єктів. Воно побудоване не на зіставленні, а на протиставленні предметів. Ця форма порівняння найбільш типова для фольклорної поезії; в індивідуально-авторській поезії вона найчастіше використовується з метою стилізації: *Ой то не зоря — то дівчина моя!*

Отже, порівняння вживається майже у всіх стилях мовлення і будується на мовній основі. Але тільки в художньому мовленні порівняння набуває ролі одного з основних засобів й найбільш виражає задум, позицію, світосприйняття автора. Порівняння не лише збагачує мовну лексику, розширює зміст понять в їх новому синтезі, а й творить художньо-поетичне бачення світу. В уподібненні й порівнянні мовби пробуджується сам собою генетичний код записаних в пам'яті епіграм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сліпоконт Н.С. Семантичні особливості образних порівнянь (на матеріалі романів Сомерсета Моєма «Theatre» та «The Moon and Sixpence») [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sjournal.cdu.edu.ua/base/2008/v4/v4pp123-125.pdf>
2. Олена Кушнір «Художнє порівняння як засіб актуалізації образного компонента значення мовних одиниць (на матеріалі текстів романів Г.Гріна) 2004 р.
3. Вивчаємо українську мову та літературу №30 (322) – 2012.
4. Тарасенко Н.Д. Деякі питання поезики/ Н.Д. Тарасенко. - К.:Радянська школа. 1959. - С.68 -72.
5. Кочан І.М. Лінгвістичний аналіз тексту Навчальний посібник/ І. М. Кочан. - К. : Знання. 2008. - С.108- 110.
6. Мацько Л.І.Стилістика української мови. 2-ге видання, виправлене/ Л. І.Мацько, О. М.Сидоренко, О. М. Мацько. - К.: Вища школа. 2005. – С.359 – 362.

Данилків Н.

Науковий керівник – доц. Розумович О. А.

ПРОБЛЕМА СПІВІДНОШЕННЯ ОСОБИСТОСТІ І «ЛЮДИНИ МАСИ» (ЗА ТВОРОМ Р. БАХА «ЧАЙКА НА ІМ'Я ДЖОНАТАН ЛІВІНГСТОН»)

Метою мого дослідження є аналіз непростого, тернистого життєвого шляху людини, яка не схотіла бути посередністю, такою, як усі, а вивищитися над «внормованою сірістю».

«Людина створена для щастя, як птах для польоту». Чому ми визнаємо це як аксіому: політ - щастя? Може бути, тому, що тільки в польоті ми уявляємо собі абсолютну свободу, сяиво безкрайніх небес і чисте, холодне повітря?

Жив на світі Річард Бах, нащадок генія німецької музики. Служив на тактичних винищувачах, звільнився в належний час у званні капітана. Пристрасно закоханий в авіацію, став пілотом-каскадером, випустив книги по експлуатації літальних апаратів. На своєму старому одномісному літаку не раз робив далекі ризиковані подорожі, потрапляв в аварії і знову літав. А ще писав романи, які мало хто читав, і статті, що зрідка з'являлися на сторінках науково-популярних журналів. І ось одного разу [7, с. 123].

Як розповідав сам Річард Бах, прогулюючись берегами каналу, він почув голос, який сказав: «Чайка на ім'я Джонатан Лівінгстон», і розповів історію, що стала однойменною повістю-притчею.

Правда це чи красива легенда - невідомо, але зате точно відомо, що Річард Бах написав повість про Чайку і в 1970 році вона була надрукована в журналі.

Скільки не перечитуєш цю маленьку повість, кожен раз дивишся глибини її змісту і закінченості форми. Про що вона? Про те, як Джонатан Лівінгстон намагався зрозуміти «всеосяжну невидиму основу вічного життя», досягти досконалості і нарешті досягнути, «що таке доброта і любов». Зовнішній же подієвий ряд простий: спроби Чайки освоїти фігури вищого пілотажу, досягти досконалості в польоті і передати своє знання істини учням.

Сам процес прочитання книги викликає неймовірні емоції і думки. Тут абсолютно очевидно простежується аналогія світу чайок і світу людей. Чайки розмовляють, думають, прагнуть до свободи, мають волю й інтелект, в загальному проявляють властивості вищих істот, тобто людини розумної.

У мене виникла думка, що Джонатан приніс в світ чайок ідею духовного розвитку, зовсім як колись дуже давно один з перших людей дав початок чогось нового, що було вище простого забезпечення свого виживання, тобто вище інстинктів.

Проблема пошуку сенсу життя центральна в цій притчі, - одна з «вічних» в літературі. В повісті Р.Баха вона набуває характеру конфлікту між сірою масою і геніальним Вигнанцем [6, с. 90].

Зграя вважає, що «нам не дано досягнути сенс життя, бо він недосяжний, нам відомо лише одне: ми кинуті в цей світ, щоб їсти і залишатися в живих до тих пір, поки вистачить сил» [1, с. 32]. З цим категорично не згоден Джонатан, яким рухає незнищенна жага пізнання: «Тисячі років ми нишпоримо в пошуках риб'ячих голів, але зараз зрозуміли нарешті, навіщо ми живемо: щоб пізнавати, відкривати нове, бути вільними!» [3, с. 135].

Але, звичайно, автор торкнувся і інших «вічних» проблем: взаємовідносини батьків і дітей, «низькі» турботи повсякденності і прагнення до високого, невігластво і жага знань, філософське розуміння доброти і любові.

Як тільки не визначала критика жанрову своєрідність цього твору: притча, філософська казка, поема в прозі. І все-таки це повість-притча, тому що події в ній, як і в інших творах цього жанру, не визначені ні хронологічно, ні територіально: всі польоти чайок відбуваються над якимось морем, «тут і